

XҒТАР 14.35.07

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2024-147-2-230-243>

Мақала типі: ғылыми мақала

Цифрлық дәуірде болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамыту мүмкіндіктері

М.П. Асылбекова,^{id} Б.Е. Батанасова,^{id} А.Б. Закирова^{id}

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: marziya_asyzbekova@mail.ru)

Аңдатпа. Мақалада болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамытудың бүгінгі цифрлық дәуірдегі жағдайына талдау жасау арқылы транссауаттылықты дамытудың мүмкіндіктері қарастырылды. Транссауаттылық – бұл сауаттылықтан гөрі кеңірек және трансверсалды дағдының компоненті ретінде жан-жақты қарастырылатын ұғым, ақпаратты әртүрлі контексттерде, соның ішінде цифрлық ортада түсіну және пайдалану қабілетін қамтиды. Сонымен қатар, сыни ойлау, талдау, ақпаратты түсіндіру, цифрлық кеңістікте - тиімді әрекеттесу дағдыларын қарастырады. Демек, транссауаттылық жеке және кәсіби мақсаттарға жету, ақпаратқа қол жеткізу және цифрлық технологияларды пайдалану күнделікті өмірдің ажырамас бөлігі ретінде білім берудің маңызды құрамдас бөлігіне айналады. Транссауаттылық ұғымының мәнін ашу мақсатында шетелдік және отандық ғылыми әдебиеттер жүйелі талданып, терминнің шығуы мен негізгі аспектілері қарастырылды.

Мақалада бүгінгі цифрлық ортада ақпаратпен тиімді әрекеттесу арқылы кәсіби білім, білік, трансверсалды дағдыларды дамыту мүмкіндіктері зерттелді. Болашақ педагог-психологтердің транссауаттылық деңгейінің ағымдағы жағдайын білу мақсатында арнайы сауалнама жүргізіліп, нәтижелері талданды. Сауалнама цифрлық құралдар мен бағдарламалардың кәсіби қызметтегі қажеттілігін анықтауға негізделген. Зерттеу нәтижелері қатысушылардың көпшілігі білім беру мен болашақ кәсіби қызметтерінде цифрлық технологияларды құнды құрал ретінде қарастыратынын көрсетті. Алынған теориялық және сауалнама нәтижелеріне сүйене отырып авторлар тарапынан болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамытуға арналған әдістемелік ұсыныстар мен тұжырымдар берілген.

Түйін сөздер: транссауаттылық, болашақ педагог-психолог, сыни ойлау, дағды, цифрлық технология, ақпараттық технология, цифрлық орта.

Кіріспе

Бүгінгі цифрлық дәуірде болашақ мамандардың ақпараттық, цифрлық сауаттылықтарына қойылатын талаптардың артуы, еңбек нарығындағы сұраныстың күшеюімен анықталады. Ал қарқынды даму үстіндегі жасанды интеллект, виртуалды (VR) және кеңейтілген (AR) шындық, мультимедиалық және бұлттық технологиялар, робототехника сияқты жаңа цифрлық технологиялар мүмкіндіктерін игеру болашақ маманның бәсекеге қабілеттілігін арттыратыны айғақ.

«Біз мәдениетті, білімді, ғылымды дамыту арқылы қазіргі ашық әлемнің бір бөлшегі болуға ұмтылуымыз керек... Жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін толық пайдалансақ, білім экономикасына тың серпін береміз... Білікті мамандар даярлауымыз қажет», – деп мемлекет басшысы Қ.-Ж.К.Тоқаев жолдауда атап өткен болатын [1].

Осы орайда жаһандану кезеңінде тұрған білім беру үдерісінде транссауаттылық мәселесі ерекше өзектілікке ие болуда.

Бастапқыда жазбаша сауаттылықпен негізделген транссауаттылық ұғымы, бүгінде тек жазу мен оқу ғана емес, сондай-ақ әртүрлі ақпарат көздерден алынған мәліметті іздеу, талдау, түсіндіру, жүйелеу, ақпараттандырылған шешімдер қабылдау сияқты қабілеттерді білдіреді. Сонымен қатар, ақпаратты сыни тұрғыдан бағалауды, фактілерді пікірлерден ажырата білуді және әртүрлі цифрлық технологиялар мүмкіндіктерін тиімді пайдалануды қамтиды.

Болашақ педагог-психологтердің өмірлік және кәсіби қызметінде қажетті транссауаттылықты дамыту өзектілігі жан-жақты қарастыруды қажет етеді.

Білім берудің цифрлық трансформациясы оқытудың инновациялық әдістерін игерумен қатар, оқу үдерісінде цифрлық технологияларды белсенді енгізуде, оқу бағдарламалары мен әдістемелерін қазіргі ақпараттық қоғамның талаптарына бейімдеу қажеттілігі туындайды. Бұл болашақ мамандарға қажетті онлайн курстар, цифрлық білім беру ресурстарын қамти отырып, сыни ойлауы мен шығармашылық дағдыларын, өзін-өзі бақылау мен бағалау қабілетін дамытатын интерактивті әдістерді енгізуді қамтиды. Болашақ педагог-психологтер кәсіби қызметтерінде цифрлық құралдарды сауатты қолданушылар болып қана қоймай, оларды оқыту әдістерімен ұштастыра отырып, оқу үдерісін қол жетімді, қызықты және сұранысқа ие етуге дағдыланулары керек. Заманауи білім беру технологияларының мүмкіндіктерін пайдалану оқу үдерісін икемді, жекелеңдірілген және интерактивті ете отырып, студенттердің тәуелсіздігін, өзіндік жауапкершілігін және білімге деген мотивациясын арттырады.

Демек, білім беру салаларында болып жатқан жаһандық өзгерістер болашақ мамандардың еңбек нарығында сұраныстарын қанағаттандырып, кәсіби құзыретті болуын айқындап, болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамытудың жолдары мен әдіс-тәсілерін іздеумен өзекті болып табылады.

Ғылыми-зерттеу нәтижесінде дайындалған мақала AP14870088 «Болашақ мұғалімдердің трансверсалды дағдыларын дамытудың инновациялық моделін әзірлеу және енгізу» (Финляндия, Эстония тәжірибесі негізінде) ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің гранттық жобасы аясында жарияланды.

Негізгі бөлім

Сауаттылық білім мен мәдениеттің маңызды элементі ретінде өзара әрекеттесу мен ақпарат беріп, тиімді қарым-қатынасқа ықпал етуді қамтамасыз етіп, адамның жалпы білімін арттырады. Сонымен қатар, бұл термин жазбаша және ауызша коммуникацияны, дұрыс жазуды, грамматикалық және тыныс белгілерді қолдануды, мәтін құрылымын түсінуді, логикалық және ақпаратты талдау қабілетін қамтиды.

Қазіргі уақытта білім берудің әртүрлі аспектілерін және ақпаратпен өзара әрекеттесуде сауаттылықтың бірнеше түрлері қарастырылады:

Цифрлық сауаттылық – сандық ортадағы тапсырмаларды орындауда қолданылатын танымдық дағдылар;

Компьютерлік сауаттылық – компьютер мен бағдарламалық жасақтаманы қолдана білу;

Медиасауаттылық – бұқаралық ақпарат құралдарының ақпараттын сыни тұрғыдан ойлау қабілеті;

Ақпараттық сауаттылық – ақпаратты бағалау, табу, анықтау және тиімді пайдалану мүмкіндігі;

Технологиялық сауаттылық – технологияны бірнеше түрлі тәсілдермен тиімді пайдалану мүмкіндігі;

Саяси сауаттылық – саяси мәселелерге белсенді қатысу үшін қажетті білім мен дағдылар;

Мәдени сауаттылық – өз мәдениетін білу;

Көпмәдениетті сауаттылық – басқа мәдениеттерді білу және бағалау;

Визуалды сауаттылық – суреттерді сыни тұрғыдан оқи білу;

Математикалық сауаттылық / санау – арифметиканың негізгі белгілері мен процестерін меңгеру;

Жаңа медиасауаттылық – синхронды және асинхронды байланыстың гипермәтіндік, мультимедиялық және электронды формаларының жаңа құралдарын қамтитын цифрлық ортадағы және интернеттегі сауаттылық;

Жаһандық сауаттылық – адамдар мен ұлттар арасындағы өзара тәуелділікті түсіну, мәдениеттер бойынша өзара әрекеттесу және табысты ынтымақтастық қабілетіне ие болу [2].

XXI ғасырда қолданыстағы сауаттылық түрлері мұнымен шектелмейді, зерттеу аймағына қарай және алынған ақпаратты қабылдау мен талдауға байланысты ауқымы ұлғая түсуде. Ал транссауаттылық термині сауаттылықтан гөрі жоғары шеберлік деңгейін білдіріп, қазіргі ақпараттық қоғамдағы қарым-қатынастың әртүрлі формаларына бейімделу қабілетін қамтиды.

Ең алғаш транссауаттылық тұжырымдамасы Калифорния университетінің пәнаралық ғалымдар тобының онлайн оқудың дәстүрлі сауаттылық тұжырымдамаларын қиындататын көптеген жолдарын зерттеуге арналған транссауаттылық жобасынан бастау алады. 2005 жылы бірінші транссауаттылық конференциядан кейін Де Монфорт университетінің профессоры S. Thomas бұл тұжырымдаманы «Транссауаттылық

саласындағы өндіріс және зерттеулер» (PART) тобының негізгі зерттеу саласы ретінде жалпыланған түрде бейімдеді. Аталған жұмыс тобы жаңа технологиялардың сауаттылықтың коммуникативті дағды ретіндегі кең ұғымына әсерін белсенді түрде зерттей келе, транссауаттылық – бұл әртүрлі платформаларда, құралдар мен бұқаралық ақпарат құралдарында ым-ишара мен ауызша сөйлеуден бастап қолжазба жазуға, баспаға, теледидарға, радио мен киноға, цифрлық әлеуметтік желілерге дейін оқу, жазу және өзара әрекеттесу мүмкіндігі ретінде анықтады [3].

S. Andretta транссауаттылық – сауаттылықтың үздіксіз таралуының ең жаңа кезеңі ретінде қарастырып, келесі сызбаны ұсынады [4]:

Сурет 1. S. Andretta ұсынған транссауаттылық-сауаттылық континуумының ең жаңа кезеңінің сызбасы

L. Wilkinson транссауаттылық – бұл оқу мен жазу сияқты сауаттылықтың канондық мағынасы ғана емес, ол барған сайын тез таралатын байланыс құралдарына тұтас көзқарасты білдіреді және байланыс жүйелері арасындағы мағынаны жеткізуге тән когнитивті қабілеттерге назар аударатындығын айтқан [5].

A. Lehmans және A. Cordier бойынша транссауаттылық үш негізгі саланың тоғысында орналасқан: ақпараттық, медиа және компьютерлік сауаттылық, сондай-ақ сауатсыздық. Ол ақпаратқа құжат, жаңалықтар және деректер ретінде үш көзқарастың жақындасуын қарастыра отырып, жеке және қоғамдық өмір, тұтыну мен жасау, білім мен коммуникация арасындағы алмасу процестерін талдайды. Сонымен қатар, білім берудегі ақпараттық транссауаттылық студенттердің жобалық жағдайлардағы іс-әрекеттері арқылы байқалып, оқыту стратегияларының өзгеруін және бейресми цифрлық қабілеттер мен формальді академиялық дағдылар арасындағы ауысуларды көрсетеді [6].

S. Singh пен S. Singh өз зерттеулерінде транссауаттылық терминін жан-жақты қарастырып, оның анықтамаларын келесідей ұсынған:

- бұқаралық ақпарат құралдары арасындағы мағынаны жеткізу мүмкіндіктері;
- сауаттылықтың барлық түрлерін, барлық уақытта және кез-келген мәдениетте қарым-қатынастың барлық түрлерін қамтитын жалпылаушы термин;
- бірлескен онлайн қауымдастықтарда білім алуға, өндіруге және бөлісуге кедергі келтіретін барлық кедергілерді жеңу;

байланыс пен ақпараттың көптеген көздерінде бағдарлану тәсілі; барлық сауаттылықтың жалпы термині болып, сәтті навигацияға бағытталған; интернет, мобильді және әлеуметтік медиа мәдениеті дәуіріндегі маңызды дағды [7].

ЮНЕСКО-ның цифрлық кітапханасында ұсынылған кітапта, транссауаттылық – ән айту мен ауызша жанрдан, жазбаша сөйлеуден, баспа материалдарынан, теледидардан, радиодан, фильмдерден бастап цифрлық әлеуметтік желілерге дейінгі платформалардың, аспаптардың және медианың тұтас ауқымын пайдалана отырып, оқу, жазу және өзара әрекеттесу қабілеті. Сонымен қатар, транссауаттылық негізінен әртүрлі БАҚ-қа байланысты сауаттылықтың белгілі бір түрлерін дамытудан гөрі, әртүрлі БАҚ-та мағынаны көрсету мәселелеріне қатысты екені айтылған [8, 189 б.].

С. Runchina және авторлық ұжым трансмедиялық сауаттылық немесе транссауаттылық жаңа цифрлық экологияда оқытудың жаңа тәсілдері ретінде ұсынып, студенттерге медиа платформаларда сәтті жұмыс істеуде, арнайы құзыреттіліктер (немесе арнайы дағдылар) қажет болуы мүмкін екенін ескерген. Сонымен қатар авторлар, транссауаттылық егде жастағы адамдарға қарағанда, жастардың белгілі бір жас шегін қамтамасыз етіп, келіссөздер жүргізу, желі құру, трансмедия навигациясы, пайымдау, ойын, ұжымдық ақыл, өнімділік сияқты цифрлық мәдени контексттерде өмір сүру үшін әртүрлі дағдыларды қарастырады [9].

И.А. Колесникова зерттеу жұмысында транссауаттылықты ақпарат көздерін біріктіру қабілетінен басқа, сыни тұрғыдан жіктеу, ақпарат сапасын бағалау, қажетті білімді таңдау (қалыптастыру) және оны белгілі бір міндетке біріктіру қабілетін талап ететіндігін атап өттіп, сауаттылықтың жаңа түрлеріне талдау жасаған [10].

Ал Н.А. Четверикова «сауаттылықтан кейінгі» және «транссауаттылық» ұғымдары қиылысатынын, сондай-ақ қазіргі адамдар бір белгі жүйесінен екіншісіне ауысуға дайын болуы керектігін жазады [11].

Л.С.Ахметова және авторлық ұжым транссауаттылықты медиалық және ақпараттық сауаттылық шеңберінде қалыптастырылатын құзыреттердің синтетикалық сипатын белгілеу үшін медиабілімнің замануи зерттеулерінде қалыптасатын ұғым ретінде анықтайды [12, 235].

Осылайша, транссауаттылық ұғымының отандық және шетелдік ғылыми еңбектерде көрініс табуын зерделей келе, бұл жеке тұлғаның ақпаратпен тиімді әрекеттесуі мен ақпараттық ортаға бейімделуі, цифрлық дәуірдегі тиімді байланыс пен әртүрлі медиа контенттермен байланысуға ықпал ететін дағдылар мен қабілеттердің жиынтығы деп түйіндейміз.

Цифрлық, ақпараттық технологиялар мен медиа кеңістіктің қарқынды дамуы жағдайында транссауаттылық ұғымын зерттеу, қазіргі қоғамның цифрлық ақпаратпен тиімді өзара әрекеттесу дағдылары мен білімді зерттеуге бағытталғанын көрсетеді. Демек, зерттеу тақырыбы аясындағы ғылыми еңбектерді талдау, келесідей аспектілерді қарастыртуға мүмкіндік береді:

Білім беру үдерісінде транссауаттылыққа бағытталған дағдыларды дамытуда дәстүрлі сауаттылық шеңберінен шығып, студенттерден сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты талдау және цифрлық ортада тиімді қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту;

Заманауи цифрлық құралдар мен технологиялардың мүмкіндіктерін ақпаратты өңдеу мен таратуда, өңдеуде және қайта жаңғыртуда тиімді пайдалану;

Қазіргі қоғамда ақпараттың маңызды ресурсқа айналғанын ескеріп, транссауаттылықты дамытуда ақпараттық қауіпсіздікке мән беру;

Транссауаттылықты дамыту арқылы жаһандану мен мәдениетаралық өзара әрекеттесуде, тиімді қарым-қатынасқа ықпал етіп, мәдени ерекшеліктерді түсіну мен тілдік кедергілерді жоюға ықпал ету;

Зерттеу әдістері

Ұсынылған жұмыста теориялық және эмпирикалық зерттеу әдістері қолданылады. Тақырып аясындағы ғылыми әдебиеттер зерделеніп, талдау жасалды. Транссауаттылықты дамытуда цифрлық ақпаратпен тиімді өзара әрекеттесудегі білімдер мен дағдылар қарастырылады. Болашақ педагог-психологтердің транссауаттылық деңгейінің ағымдағы жағдайды анықтау мақсатында арнайы құрылған сауалнама жүргізіліп, нәтижелері талданды. Педагогика және психология саласындағы болашақ мамандардың транссауаттылығын тиімді дамыту әдістемесі ұсынылады.

Зерттеу нәтижелері

Болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығының ағымдағы жағдайын анықтау мақсатында 10 сұрақтан тұратын арнайы құрылған сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға элеуметтік ғылымдар факультетінің Педагогика және психология БББ бойынша білім алып жатқан 2-3 курстан жалпы саны 35 студент қатысты. Сұрақтар Google Forms онлайн тестілеу мен мәліметтер жинауға арналған құралға салынып, анонимді және онлайн форматта жүргізілді. Сауалнаманы құру барысында студенттердің транссауаттылық туралы ақпараты, ақпараттық және цифрлық технологияларды игеру мен интернет кеңістіктегі бағдарлану деңгейін анықтауға арналған сұрақтарды қамтыды.

Кесте 1

Транссауаттылық деңгейін зерттеу бойынша сауалнама нәтижелері

№	Сұрақтар	Жауаптар	% көрсеткіш	Студент саны
1	Білім беруде цифрлық және ақпараттық технологиялар қажет пе?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	91,4% 0% 8,6%	32 0 3
2	Болашақ педагог-психолог кәсіби қызметінде цифрлық және ақпараттық технологияларды пайдалануы қажет пе?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	88,6% 0% 11,4%	31 0 4
3	«Цифрлық сауаттылық» ұғымымен таныссыз ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	91,4% 2,9% 5,7%	32 1 2

4	«Медиасауаттылық» ұғымымен таныссыз ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	88,5% 2,9% 8,6%	31 1 3
5	«Транссауаттылық» ұғымымен таныссыз ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	28,6% 25,7% 45,7%	10 9 16
6	Болашақ педагог-психологқа цифрлық білім, білік және дағдыларын тұрақты дамыту қажет пе?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	82,9% 0% 17,1%	29 0 6
7	Оқу бағдарламаңыз цифрлық және ақпараттық сауаттылықты дамытуға арналған пәндермен қамтылған ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	45,7% 17,1% 37,2%	16 6 17
8	Ақпарат көздерінен оқу пәндеріне қажетті ақпаратты жылдам таба аласыз ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	68,6% 11,4% 20%	24 4 7
9	Мультимедиалық технологияны пайдалана аласыз ба?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	45,7% 14,3% 40%	16 5 14
10	Цифрлық құрылғыларды қолдануда қиындық туындай ма?	Ия Жоқ Жауап беру қиын	77,1% 8,6% 14,3%	27 3 5

Келесі 2-суретте транссауаттылық деңгейін зерттеу бойынша сауалнама нәтижелерінің диаграммасы берілген.

Сурет 2. Сауалнама нәтижелерінің диаграммасы

Болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығының ағымдағы жағдайын анықтауға арналған сауалнама нәтижелерін талдап өтетін болсақ, «Білім беруде цифрлық және ақпараттық технологиялар қажеттілі» мен «Болашақ педагог-психолог кәсіби қызметінде цифрлық және ақпараттық технологияларды пайдалануы қажеттілігі» білім алушылар үшін өзекті екенін жоғары көрсеткіштен аңғарамыз.

«Цифрлық сауаттылық» және «Медиасауаттылық» ұғымдары студенттердің көпшілігіне таныс болса, ал «Транссауаттылық» терминінің пайыздық көрсеткішінің көбі таныс емес немесе жауап беруге қиналатындықтарын көрсеткен.

Сауалнамаға қатысушылардың 82,9% «Болашақ педагог-психологқа цифрлық білім, білік және дағдыларын тұрақты дамыту» қажеттілігін белгілеген. Бүгінгі өмір бойы үздіксіз білім алудың қажеттілігі туындап тұрған қоғамда, болашақ мамандардың білім, білік және дағдыларын дамыту кәсіби құзыреттіктің көрсеткішіне айналатынын білдіреді.

Білім алушылар оқу бағдарламасының цифрлық және ақпараттық сауаттылықты дамытуға арналған пәндермен 45,7% қамтылғанын белгілесе, 17,1% қамтылған жоқ деп, қалған 37,2% жауап беруге қиналатындықтарын белгілеген. Бүгінгі қоғамдағы транссауаттылықты дамытудың маңыздылығын ескере отырып, ақпараттық және цифрлық сауаттылыққа, медиасауаттылыққа негізделген пәндерге мән беру қажеттілігі артады.

Ал, ақпарат көздерінен оқу пәндеріне қажетті материалдарды іздеуде 68,6% жылдам табатындықтарын, 11,4% табу қиынға түсетінін, ал 20% әр түрлі себеп екендігін көрсеткен. Бұл тұста болашақ педагог-психологтердің электронды кітапханалар, цифрлық білім беру ресурстары, сондай-ақ дерексөздермен жұмыс жасау дағдыларын дамыту қажеттілігі туындайды.

Білім алушылар мультимедиалық технологияларды пайдалану бойынша орташа көрсеткіш көрсетсе, ал цифрлық құрылғыларды қолдану мүмкіндіктері жоғары 77,1% екендігін белгілеген. Болашақ педагог-психологтердің кәсіби қызметінде мультимедиалық технологиялардың, яғни сурет, фото, видео жасау және өзгерте алу қабілеті, онлайн презентациялар және т.б. жоғары екенін ескеріп, бұл қабілеттерін дамытуды алға қою қажеттілігі туындайды.

Осылайша, сауалнама нәтижелері бойынша болашақ педагог-психологтердің жеке өмірі мен кәсіби қызметінде цифрлық және ақпараттық сауаттылықтың маңыздылығын ескеріп, білім, білік және дағдыларын дамыту қажеттіліктерін анықтадық. Алайда оқу пәндеріне қажетті ақпаратты іздеуде, цифрлық құрылғылар мен мультимедиялық технологияларды пайдалануда қиындықтар бар екенін байқауға болады.

Демек, уақытша сипатқа ие қиындықтарды анықтай келе, білім беру үдерісін тиімді ұйымдастыру арқылы болашақ педагог-психологтердің медиасауаттылық, ақпараттық және цифрлық сауаттылығына негізделген транссауаттылықтатын дамытуға болады.

Талқылау

Зерттеу тақырыбының бүгінгі күнгі өзектілігін ескеріп, әдебиеттерді зерделеу мен білім алушылардан алынған сауалнама нәтижелерін талдай келе, болашақ педагог-психологтердің келесі зерттеулер бойынша транссауаттылығын дамыту әдістемесін төрт кезеңде қарастырамыз:

1. *Диагностикалық кезеңі.* Бұл кезеңде болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығының ағымдағы жағдайын анықтауға арналған арнайы сауалнама, анкета және білім алушылармен интервью өткізу беріледі.

2. *Теориялық кезеңі.* «Транссауаттылық негіздері» болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамытуға негізделген арнайы курсты әзірлеу. Бұл кезең теориялық білім мен дағдыларды дамытуға бағыттталып, транссауаттылықтың негізгі аспектілері туралы ақпарат беріледі.

«Транссауаттылық негіздері» атты арнайы курсы келесі модульдерді қамтиды:

Транссауаттылық терминінің тарихы; зерттеу мәселесінің өзектілігі; «медиа сауаттылық», «ақпараттық сауаттылық», «цифрлық сауаттылық» ұғымдарының мәні;

Шетелдік және отандық ғылыми зерттеулердегі транссауаттылық мәселесінің зерттелуі мен ұсынылған негізгі идеялар;

Транссауаттылықты дамытуға ықпал етуші мемлекеттік заңдық құжаттардың мазмұны;

Цифрлық дәуірдегі транссауаттылықты дамытудағы сын-қатерлер мен перспективалар.

3. *Тәжірибелік кезеңі.* Бұл кезеңде болашақ мамандардың тұлғалық дамуына, мотивациясын арттыруға, топтық жұмысқа, сыни ойлауды дамытуға арналған тренинг ұйымдастыру жүзеге асырылады. Ал интерактивті семинарларда компьютер, планшет, мобильді құрылғы, проектор, интерактивті тақта және т.б. техникалық ресурстарды пайдалану арқылы оқу үдерісін өткізуге басымдық беріледі. Теориялық білімді практикамен ұштастыру мақсатында, интернет платформалар, цифрлық білім беру ресурстарымен жұмыс жасау, презентация жасау, онлайн тест құрау, кейс стади және т.б. инновациялық әдістер қолданылады. Студенттердің өзіндік жұмыстарына онлайн курстар, геймификация бойынша тапсырмалар қарастырылады.

4. *Қолданыс кезеңі.* «Транссауаттылық негіздері» атты арнайы курстың негізінде теориялық және практикалық білімі ұштасқан болашақ педагог-психолог мамандары медиа және ақпараттық кеңістікте еркін бағдарланып, цифрлық құрылғыларды жетік менгеріп, кәсіби білім, білік және дағдыларын дамытуға мүмкіндік туады.

Әдістеме кезеңдерінің тиімді жүзеге асқанын дәлелдеу мақсатында авторлық сауалнама жүргізу ұсынылады. Мақсатты құрастырылған сауалнама «Транссауаттылық негіздері» атты арнайы курс нәтижесінде болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығының даму деңгейін анықтауға негізделеді.

Демек, болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамыту үдерісі бірізділік, жүйелілік, теорияның практикамен байланысы және көрнекілік принциптерін ұстана жүзеге асады.

Қорытынды

Зерттеу барысында транссауаттылық мәселесінің шетелдік және отандық ғылыми әдебиеттерде зерттелуі қаралып, жүйеленіп, талдау жасалынды. Қазіргі қоғамда транссауаттылықты дамыту – цифрлық технологияны пайдалана отырып, ақпаратпен тиімді өзара әрекеттесудегі дағдылар мен білімге бағытталғандығы сипатталды. Болашақ педагог-психологтердің транссауаттылық деңгейінің ағымдағы жағдайы анықталды. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде Педагогика және психология БББ бойынша оқитын болашақ мамандардың транссауаттылығын тиімді дамыту әдістемесі ұсынылды.

Қорытындылай келе, болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамыту қазіргі цифрлық білім беру жағдайында өзекті зерттеу болып табылады. Сонымен қатар, транссауаттылықты дамыту қоғамның талаптарына сай болып қана қоймай, өз кәсібінің оң имиджін қалыптастыруға да ықпал етеді. Ақпараттық технологиялар маңызды рөл атқаратын қазірге кезеңде болашақ педагог-психологтердің транссауаттылығын дамыту, табысты әлеуметтік және кәсіби бейімделу, қажетті құзыреттерді қалыптастыру үшін бірегей құралдар мен тәсілдерді ұсына отырып, білім беру саласында жаңа көкжиектер ашады.

Мақала AP14870088 «Болашақ мұғалімдердің трансверсалды дағдыларын дамытудың инновациялық моделін әзірлеу және енгізу» (Финляндия, Эстония тәжірибесі негізінде) тақырыбындағы ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің гранттық жобасы аясында жарияланды.

Авторлардың қосқан үлесі

Авторлар өздерінің авторлығының ICMJE критерийлеріне сәйкес келетінін растайды.

Асылбекова М.П. – аннотация жазу, кіріспе және негізгі тұжырымдаманы әзірлеуге материалдарды жинақтау, жүйелеу, әдебиеттерге шолу жасау, жүргізілген әдістемелерді талқылау, нәтижелерін өңдеуге үлес қосты.

Батанасова Б.Е. – теориялық шолуға материалдар жүйелеу, әдістемелер бойынша сауалнамалар жүргізу және оның нәтижелерін талқылауға қатысты.

Закирова А.Б. – қорытынды жазу, соңғы нұсқасын рәсімдеп, баспаға ұсынуға дайындау үлесінде болды.

Әдебиеттер тізімі

1. «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы 01.09.2023. [Электрон. ресурc] –2023.–URL: <https://www.akorda.kz/kz/addresses> (қаралған күні:12.02.2024).

2. Singh S., Singh S. Transliteracy: A Unified Construct for Collaborative Online Communities // Library Waves. – 2015. – Vol. 1(2). – P. 83–86.

3. Thomas S., Joseph C., Laccetti J., Mason B., Mills S., Perril S., Pullinger K. Transliteracy: Crossing divides // First Monday. – 2007. – Vol. 12 (12). DOI: <https://doi.org/10.5210/fm.v12i12.2060>

4. Andretta S. Transliteracy the latest stage of the literacy continuum. Workshop presented at the conference Creating Knowledge VI. [Электронды ресурc] – 2010. – URL:https://www.slideshare.net/susieandretta/transliteracy-the-latest-stage-of-the-literacy-continuum?from_search=5(қаралған күні:12.02.2024).

5. Wilkinson L., Godwin P., Parker J. Transliteracy and teaching what they know // Information Literacy Beyond Library 2.0. Facet. – 2012. – P. 163-170. DOI: <https://doi.org/10.29085/9781856048804>

6. Lehman A., Cordier A. Transliteracy and Knowledge Formats // Information Literacy. Lifelong Learning and Digital Citizenship in the 21st Century. ECIL2014. – 2014. – Vol. 492. – P. 118–127. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-14136-7_13

7. Singh S., Singh S. Transliteracy: A Unified Construct for Collaborative Online Communities //Library Waves. – 2015. – Vol. 1(2). – P. 83–86.

8. Grizzle A., Moore P., Dezuanni M., Asthana S., Wilson C., Banda F., Onumah C. Медийная и информационная грамотность: Руководство по политике и стратегии. ЮНЕСКО. [Электронды ресурс] –2020. –URL:https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375023_posInSet=15&queryId=37bba1be-1960-4004-a571-ae0ceda12d94(қаралған күні:13.02.2024).

9. Runchina C., Sánchez-Caballé A., González-Martínez J. New media literacies for transmedia learning. How students are regarding their transliteracy in Italian licei classici // Cogent Education. –2022. –Vol. 9(1).DOI:10.1080/2331186X.2022.2038344

10. Колесникова И.А. Новая грамотность и новая неграмотность двадцать первого столетия // Непрерывное образование: XXI век. – 2013. –2(2). – С. 109-122.

11. Четверикова Н.А. Постграмотность цифровой эпохи //Феномен знания в цифровую эпоху. Сборник научных статей. [Электронды ресурс] – 2022. – URL:<https://elibrary.ru/item.asp?id=49459329>(қаралған күні:14.02.2024).

12. Ахметова Л.С., Веревкин А.В., Кудабай А.А., Лифанова Т.Ю., Шорохов Д.П. Медиа и информационная грамотность: русско-казахский словарь-справочник. – Алматы: Қазақ университеті. – 2019. – 280 с.

М.П.Асылбекова, Б.Е. Батанасова, А.Б. Закирова

Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, Казахстан

Возможности развития трансграмотности будущих педагогов-психологов в эпоху цифровых технологий

Аннотация. В статье рассматриваются возможности развития трансграмотности будущих педагогов-психологов в сегодняшнюю цифровую эпоху. Трансграмотность – это более широкое и всеобъемлющее понятие, чем грамотность, охватывающее способность понимать и использовать информацию в различных контекстах, включая цифровую среду. Кроме того, она рассматривает навыки критического мышления, анализа, интерпретации информации, эффективного общения и взаимодействия в цифровом пространстве. Следовательно, трансграмотность становится важным компонентом образования в период, когда достижение личных и профессиональных целей, доступ к информации и использование виртуальных технологий в работе. В целях раскрытия сущности понятия трансграмотности систематически анализировалась зарубежная и отечественная научная литература, рассматривались основные аспекты и происхождение термина.

Изучены возможности развития профессиональных знаний, умений, навыков посредством эффективного взаимодействия с информацией в современной цифровой среде. С целью изучения текущего состояния уровня трансграмотности будущих педагогов-психологов был проведен специальный опрос и проанализированы результаты. Опросник основан на определении уровня владения и понимания потребности цифровых средств и программ в профессиональной деятельности. Результаты исследования показали, что большинство участников рассматривают цифровые технологии как ценный инструмент в своей образовательной и будущей профессиональной деятельности. Однако было обнаружено, что существуют трудности в работе

с источниками информации и использовании цифровых технологий, что требует дальнейших исследований эффективности трансграмотности.

На основании полученных теоретических и опросных результатов авторами предложена методика развития трансграмотности будущих педагогов-психологов.

Ключевые слова: трансграмотность, будущий педагог-психолог, критическое мышление, навыки, цифровые технологии, информационные технологии, цифровая среда.

M.P.Asylbekova, B.E.Batanasova, A.B. Zakirova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Almaty, Kazakhstan

Opportunities for developing trans-literacy of future pedagogues-psychologists in the digital age

Abstract. The article investigates the concept of trans-literacy and its significance in the digital era for pedagogues-psychologists. Trans-literacy is a broader and more comprehensive concept than literacy, understanding and using trans-literacy is crucial in today's digital age, as it enables individuals to navigate and thrive in a world where technology and information are constantly evolving. It also considers the skills of critical thinking, analyzing, interpreting information, communicating and interacting effectively in the digital space. Consequently, transliteracy is becoming an important component of education at a time when achieving personal and professional goals, accessing information and using digital technologies are becoming an integral part of everyday life. The concept of trans-literacy was thoroughly examined by analyzing both foreign and domestic scholarly works, where the term's key aspects and origins were explored.

The potential for enhancing professional expertise, capabilities, and skills through productive engagement with information in today's digital landscape has been investigated. To assess the present trans-literacy level of prospective educational psychologists, a specific survey was carried out and its findings were examined. The questionnaire is based on determining the level of possession and understanding the need for digital tools and programs in professional activities. The final result of the work explores that most of the participants consider digital technologies as a valuable tool in their educational and future professional activities. However, it was found that there are difficulties in working with information sources and using digital technologies, which requires further investigation on the quality of trans-literacy.

Based on the obtained theoretical and survey results, the authors proposed a methodology for the improvement of trans-literacy of future educational psychologists.

Keywords: trans-literacy, future educational psychologist, critical thinking, skills, digital technology, information technology, digital environment.

References

1. Memleket basshysy Kasym-Zhomart Tokaevtyн «Adilette Kazakstannyn ekonomikalyk bagdary» 01.09.2023. [Address of the head of state Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan" economic orientation of just Kazakhstan" 01.09.2023.]. [Electronic resource] –Available at: <https://www.akorda.kz/kz/addresses> (accessed: 12.02.2024). [inKazakh].

2. Singh S., Singh S. Transliteracy: A Unified Construct for Collaborative Online Communities, *Library Waves*, 1(2), 83–86 (2015)
3. Thomas S., Joseph C., Laccetti J., Mason B., Mills S., Perril S., Pullinger K. Transliteracy: Crossing divides, *First Monday*, 12 (12) (2007) DOI: <https://doi.org/10.5210/fm.v12i12.2060>
4. Andretta S. Transliteracy the latest stage of the literacy continuum. Workshop presented at the conference *Creating Knowledge VI*. [Electronic resource] –Available at: https://www.slideshare.net/susieandretta/transliteracy-the-latest-stage-of-the-literacy-continuum?from_search=5(Accessed:12.02.2024).
5. Wilkinson L., Godwin P., Parker J. Transliteracy and teaching what they know, *Information Literacy Beyond Library 2.0. Facet*, 163-170 (2012) DOI: <https://doi.org/10.29085/9781856048804>
6. Lehman A., Cordier A. Transliteracy and Knowledge Formats, *Information Literacy. Lifelong Learning and Digital Citizenship in the 21st Century. ECIL2014*, 492, 118–127 (2014) DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-14136-7_13
7. Singh S., Singh S. Transliteracy: A Unified Construct for Collaborative Online Communities, *Library Waves*, 1(2), 83–86 (2015)
8. Grizzle A., Moore P., Dezuanni M., Asthana S., Wilson C., Banda F., Onumah C. Medijnaya i informacionnaya gramotnost': Rukovodstvo po politike i strategii. YUNESKO. [Media and Information Literacy: A Guide to Policies and Strategies. UNESCO] [Electronic resource] – Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375023posInSet=15&queryId=37bba1be-1960-4004-a571-ae0ceda12d94>(accessed 13.02.2024). [in Russian]
9. Runchina C., Sánchez-Caballé A., González-Martínez J. New media literacies for transmedia learning. How students are regarding their transliteracy in Italian licei classici, *Cogent Education*, 9(1) (2022) DOI: 10.1080/2331186X.2022.2038344
10. Kolesnikova I.A. Novaya gramotnost' i novaya negramotnost' dvadcat' pervogo stoletiya, *Nepreryvnoe obrazovanie: XXI vek*. [The new literacy and new illiteracy of the twenty-first century, *Continuing education: the XXI century*.], -2(2), 109-122 (2013). [in Russian]
11. Chetverikova N.A. Postgramotnost' cifrovoj epohi. Fenomen znaniya v cifrovuyu epohu, *Sbornik nauchnyh statej* [Post-literacy of the digital era. The Phenomenon of Knowledge in the Digital Age, *Collection of Scientific Articles*]. [Electronic resource] –Available at: <https://elibrary.ru/item.asp?id=49459329> (Accessed: 14.02.2024). [in Russian]
12. Ahmetova L.S., Verevkin A.V., Kudabaj A.A., Lifanova T.YU., SHorohov D.P. Media i informacionnaya gramotnost': russko-kazahskij slovar'-spravochnik [Media and Information Literacy: A Russian-Kazakh Dictionary-Reference Book] (Almaty: KAZAK University, 2019, 280p.). [in Russian]

Авторлар туралы мәлімет:

Асылбекова Марзия Пазыловна – хат-хабар үшін автор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, marziya_asyzbekova@mail.ru.

Батанасова Бахитгуль Ергалиевна – 3 курс PhD докторанты, «педагогика» кафедрасы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, e-mail:b.ergalievna@mail.ru.

Закирова Алма Болатовна – Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, alma_zakirova@mail.ru

Сведения об авторах:

Асылбекова Марзия Пазыловна – автор для корреспонденции, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, marziya_asyzbekova@mail.ru.

Батанасова Бахитгуль Ергалиевна – докторант 3-курса образовательной программы 8D01103 – «Педагогика и психология», Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, b.ergalievna@mail.ru.

Закирова Алма Болатовна – кандидат педагогических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, alma_zakirova@mail.ru

Information about authors:

Asylbekova Marzia Pazylovna – Corresponding author, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, marziya_asyzbekova@mail.ru.

Batanasova Bakhitgul Yergalievna – 3 st year PhD student, department of Pedagogy, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev Str., 2, Astana, Kazakhstan; e-mail: b.ergalievna@mail.ru.

Zakirova Alma Bulatovna – Candidate of Pedagogical Sciences, L.N. Gumilyov Eurasian National University, alma_zakirova@mail.ru